

AL-Mustafa international university

جامعة المصطفى العالمية - واحد گرگان

پایان نامه مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد رشته‌ی فقه

سیاسی

عنوان پایان نامه

رابطه نظام خلافت و مردم سالاری دینی از

منظر فقه اسلامی

استاد راهنما:

دکتر سید جواد "حسینی خواه"

استاد مشاور:

دکتر ایجاد "حسین"

دانش پژوه:

زین الله "زیدان"

سال تحصیلی: ۱۳۹۹(۹/۹) - ۱۴۰۰

کد تحصیلی: ۱۱۵۱۲۴۱۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسئولیت نقل مطالب

مسئولیت کلیه مسایل و موضوعاتی که در این پایان نامه
تحریر شده به عهده نویسنده یا محقق می باشد؛ جامعه
المصطفی العالمیه هیچ مسئولیتی را به عهده ندارد.
استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ایرادی ندارد، اما چاپ
و نشر آن در داخل جمهوری اسلامی ایران، بدون اجازه
جامعه المصطفی (ص) العالمیه ممنوع بوده و نقض قانون
حمایت از حقوق مؤلفان، قلمداد می گردد.

تقديم به:

**به الكوي بشریت خاتم الانبياء محمد بن عبدالله
(صلي الله عليه وآله و سلم)، صحابه وي، تابعين،
تبع تابعين و مجتهدين كرام.**

تقديم به:

**به دو فرشته مبارك و ميمون كره زمين (پدر و
مادر) كه در آغوش پر مهر و مودت، تيرگيها را از
جان و دلم ربودند و گرمائي خوشحالي بخش و
روح افزا را نصيب من نمودند.**

سیاس نامه

نخست سپاس بی پایان دارم از درگاه الله متعال که توفیق تدوین و نگارش این پایان نامه را برای بنده ارزانی نمود. در گام دوم از ریاست محترم جامعه المصطفی العالمیه واحد گرگان، معاونین محترم و مدیر مدبر گروه فقه و اصول که این پایان نامه با زمینه سازی و فرصت بخشی آنان، به رشته تحریر در آمد؛ یک جهان سپاس گذارم. و همچنین سپاس گذاری ویژه دارم از استاد گران مهرم جناب دکترسید جواد " حسینی خواه" که بابت راهنمایی‌ها و توصیه‌های ارزشمند، ایشان در زمینه نگارش و نقل مطالب، آرزومندم که در تمام عرصه‌های زندگی‌شان موفق و کام‌گار باشند. جادارد که از سایر اساتید، مسئولان اداری، کتابخانه و دوستانی که بابت تدوین این پژوهش کمک و مساعدت نمودند، کمال تشکری و قدردانی خود را ابراز نمایم.

چکیده

در سال های اخیر، مفهوم مردم سالاری دینی به عنوان یک مفهوم بدیع در فضای سیاسی و فرهنگی جامعه ما مطرح شده و به مثابه یک فلسفه‌ی سیاسی والگویی حکومتی خاص و مستقل در مقابل فلسفه های سیاسی والگویی های حکومتی بدیل، خود را عرضه کرده است، لذا؛ پرسش این جاست که چه رابطه میان مردم سالاری دینی با خلافت اسلامی است؟ و با توجه به عصر حاضر کدام یکی از این دو نظام کارا می‌باشد؟ در این پایان نامه به «رابطه نظام خلافت اسلامی با مردم سالاری دینی» با رویکرد فقه سیاسی و روش توصیفی-تحلیلی در چهار محور: مبانی مشروعیت و ادله نظام خلافت و مردم سالاری دینی؛ ارکان و ویژگی ها، اشتراکات و تفاوت های این دو نظام و در پایان به کارآمدی آن در عصر حاضر از دیدگاه دو فرقه بزرگ اسلام (اهل سنت و شیعه) پرداخته شده است، از آنجایی که اهل سنت در نظام خلافت اسلامی معتقد به عدم انتصاب جانشین از سوی رسول الله هستند؛ بدین جهت مشروعیت خلافت را انتخابی دانسته و سیره خلفای راشدین را به عنوان منبع آن تلقی کردند، که شامل بیعت اهل حل عقد و استخلاف می‌باشد و برای اثبات آن از دلایل نقلی و عقلی استدلال نمودند، در خصوص مبانی مشروعیت مردم سالاری دینی که خواستگاه ولایت فقیه را دارا است، علماء اهل تشیع پیرامون مبانی مشروعیت آن نظر واحدی ندارند، اما می‌توان سه دیدگاه را این‌جا نقل کرد، ۱. مشروعیت الهی (انتصابی) ۲. مردمی انتخابی، ۳. یا هم بصورت ترکیبی (الهی و مردمی) و برای اثبات آن نیز از دلایل نقلی و عقلی به عمل آمده است، منظور از ارکان خلافت و مردم سالاری دینی، اجزاء اساسی نظام حاکمیت مورد نظر ماست؛ اجزایی که نبود آنها، موجب درهم ریختن و فروپاشی خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی می‌شود و یا به تغییر و تبدیل اساسی در نظام حاکمیت مزبور می‌انجامد. ارکان خلافت دربرگیرنده‌ی عناصر چهارگانه دولت (امت، قلمرو، حاکمیت و حکومت) است و ارکان حاکمیت مردم سالاری دینی، همان اجزاء بنیادینی‌اند، که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آن را تبیین کرده و بر پایه آن‌ها استوار می‌باشد. لذا؛ ارکان نظام سیاسی مردم سالاری دینی، آموزه‌های دین اسلام اراده عمومی مردم متدین و رهبری دینی می‌باشد. و ویژگی‌های و حکومت انتخابی، شورایی و روح جمهوریت و.. قانون محوری، نظارت مردم، شورا و... در مردم سالاری دینی تلقی شده که با هم دیگر تداخل دارند.

هدف اصلی در این پایان نامه بیان اشتراکات و افتراقات خلافت و مردم سالاری دینی و کارآمدی آن‌ها در عصر حاضر است. این تحقیق که با روش توصیفی-تحلیلی سامان یافته، و از آثار پرشمار و متنوع مانند: کتاب، پایان نامه، مقاله و نرم افزارها استخراج و به صورت تطبیقی از منظر اندیشمندان اهل سنت و امامیه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است، که حاصل یافته‌های این پایان نامه عبارتند از:

۱. در سطح مبانی و ادله مشروعیت خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی نقاط مورد اتفاق نظر میان دو نحله فکری و دینی بسیار است (البته اندیشمندان اهل سنت علاوه بر مشروعیت الهی مردمی، استخلاف و غلبه را مبانی مشروعیت دانسته و اجماع را به عنوان ادله ذکر کردند) که با مبانی مشروعیت مردم سالاری دینی، در تضاد است.

۲. در سطح ویژگی ها، نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی اشتراک کامل دارند، به صورتی که هر دو نظام، نظارت مردم، انتخابی بودن حکومت (ولایت فقیه) توسط مردم، حقوق اقلیت ها، و تأمین عدالت اجتماعی و.. را جزو مؤلفه های هر دو نظام تلقی کردند.

۳. در سطح کارآمدی با توجه به تجربه طلایی خلافت راشدین و ظرفیت و کارآمدی نظام مردم سالاری دینی در جامعه، هر دو نظام توانایی و کارایی لازم را در حل معضلات نوظهور اجتماعی و سیاسی در عصر حاضر را دارا است.

کلیدواژه : نظام، خلافت، ولایت فقیه، مردم سالاری دینی، تئوکراسی، کارآمدی و بیعت.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱. نوشتار اول: کلیات..... ۱
 ۲. سؤال اصلی..... ۲
 ۳. سؤال های فرعی..... ۲
 ۴. فرضیه های..... ۲
 ۵. روش تحقیق..... ۳
 ۶. روش گردآوری..... ۴
 ۷. قلمرو تحقیق..... ۴
 ۸. ضرورت انجام تحقیق..... ۴
 ۹. اهداف تحقیق..... ۴
 ۱۰. پیشینه تحقیق..... ۴
 ۱۱. جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق..... ۵
 ۱۲. سازمان دهی تحقیق..... ۵
- نوشتار دوم: واژه شناسی..... ۶
۱. نظام..... ۶
 ۲. خلافت..... ۶
 ۳. ولایت فقیه..... ۸
 - ۳-۱. فقه..... ۹
 - ۳-۲. فقیه..... ۱۰
 ۴. مردم سالاری دینی..... ۱۱
 - ۴-۱. دین..... ۱۲

۵. تئوکراسی (Theocracy) ۱۳

۶. کارآمدی ۱۵

۷. بیعت ۱۶

فصل دوم: مبانی و ادله مشروعیت نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری
دینی

نوشتار اول: مبانی مشروعیت نظام خلافت از منظر فقه اسلامی ۱۹

۱. بیعت ۲۱

۱-۱. بیعت انعقاد بیعت ۲۱

۲-۲. بیعت اطاعت ۲۲

۲. استخلاف ۲۳

۳. غلبه و زور ۲۳

نوشتار دوم: ادله مشروعیت خلافت اسلامی ۲۴

۱. ادله قرآنی خلافت ۲۵

۲. ادله روایی خلافت ۲۷

۳. اجماع صحابه ۲۸

نوشتار سوم: مبانی مشروعیت در مردم سالاری دینی ۲۹

۱. مشروعیت الهی ۳۰

۲. مشروعیت مردمی ۳۱

۳. مشروعیت الهی - مردمی ۳۲

نوشتار چهارم: ادله مردم سالاری دینی ۳۴

۱. ادله قرآنی مردم سالاری دینی ۳۴

۲. ادله روایی مردم سالاری دینی ۳۵

۳. امور حسبیه ۳۶

۳۸	۴. ادله عقلی مردم سالاری دینی.....
	فصل سوم: ارکان و ویژگی‌های خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی
۴۰	نوشتار اول: ارکان خلافت اسلامی.....
۴۰	۱. امت اسلامی (رعیت).....
۴۱	۲. قلمرو (سرزمین).....
۴۲	۱-۲. دارالاسلام:.....
۴۳	۲-۲. دارالحرب:.....
۴۳	۲-۳. دار عهد:.....
۴۳	۳. حاکمیت.....
۴۵	۴. حکومت.....
۴۵	نوشتار دوم: ویژگی‌های خلافت اسلامی.....
۴۶	۱. خلافت انتخابی.....
۴۷	۲. حکومت شورائی.....
۴۸	۳. حکومتی دور از تعصبها.....
۴۹	۴. روح جمهوریت و حقوق اقلیت‌ها.....
۵۰	۵. حکومت اخلاق و ارزشها.....
۵۱	نوشتار سوم: ارکان مردم سالاری دینی.....
۵۱	۱. دین.....
۵۲	۲. مردم.....
۵۲	۳. رهبری.....
۵۴	نوشتار چهارم: ویژگی‌های مردم سالاری دینی.....
۵۴	۱. قانون محوری و قانون مداری.....
۵۵	۲. آزادی در انتخاب.....

۳. نظارت مردم..... ۵۶

۴. مشورت..... ۵۷

فصل چهارم: اشتراکات و افتراقات خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی

نوشتار اول: اشتراکات و افتراقات خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در
مبانی مشروعیت..... ۶۱

۱. موارد اشتراک در مبانی مشروعیت..... ۶۱

۱-۱. مشروعیت الهی مردمی..... ۶۱

۱-۲. مشروعیت مردمی..... ۶۱

۱-۳. بیعت انعقاد..... ۶۲

۲. موارد افتراق مبانی مشروعیت..... ۶۲

۲-۱. در انتصاب وعدم آن..... ۶۲

۲-۲. استخلاف و غلبه..... ۶۲

نوشتار دوم: اشتراکات و افتراقات خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در
ادله..... ۶۲

۱. موارد اشتراک و افتراق در ادله قرآنی..... ۶۲

الف) اشتراک در ضرورت وجود حاکم..... ۶۳

ب) موارد افتراق در ادله قرآنی..... ۶۴

۱. در تفسیر آیات قرآنی..... ۶۴

۲. در اطاعت مطلق و مقید..... ۶۳

۲. موارد اشتراک و افتراق در ادله روایی..... ۶۵

الف) موارد اشتراک..... ۶۵

۱. ضرورت وجود حاکمیت در اسلام..... ۶۵

۲. ضرورت بیعت با امام یا خلیفه و اطاعت از آن..... ۶۵

۳. ضرورت قرار گرفتن شخص جامع شرایط..... ۶۵
- ب) موارد افتراق در ادله روایی..... ۶۵
۱. در تعداد رهبری..... ۶۵
۲. تعیین وعدم تعیین صنف خاص..... ۶۶
۳. افتراق خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در ادله اجماع..... ۶۵
۴. موارد اشتراک و افتراق در امور حسبیه..... ۶۶
- الف) اشتراک خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در امور حسبیه..... ۶۶
- ب) افتراق خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در امور حسبیه..... ۶۷
۵. اشتراک خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در ادله عقلی..... ۶۷
- نوشتار سوم: اشتراکات و افتراقات خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در
ارکان..... ۶۷
- الف) اشتراک خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در تشکیل نظام..... ۶۷
- ب) افتراق خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی به اعتبار نفوذ سیاسی..... ۶۸
- افتراق در سرزمین و جغرافیا..... ۶۸
- رکن سوم حاکمیت..... ۶۸
- الف) موارد اشتراک در رکن سوم..... ۶۸
۱. در حق حاکمیت الهی..... ۶۸
۲. در شرایط رهبری..... ۶۹
- ب) افتراق خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در عنوان رهبری..... ۶۹
- رکن چهارم حکومت..... ۶۹
- الف) موارد اشتراک در رکن چهارم..... ۶۹
۱. هدف تکامل شوون دینی ودنیوی..... ۶۹

۶۹	۲. مبنای وجود عدالت.....
۷۰	نوشتارچهارم: اشتراکات و افتراقات خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در ویژگی ها.....
۷۰	۱. ویژگی انتخاب و رای مردم.....
۷۰	الف) موارد اشتراک.....
۷۰	۱. حق آزادی.....
۷۰	۲. نقش مردم در تأسیس نظام.....
۷۱	۳. نقش مردم در حفظ نظام.....
۷۱	ب) افتراق در مشارکت مردم.....
۷۲	۲. ویژگی شورا و مشورت.....
۷۲	الف) اشتراک در شورا و مشورت.....
۷۳	ب) موارد افتراق.....
۷۳	۱. حکم شورا.....
۷۳	۲. جایگاه شورا.....
۷۳	۳. ویژگی قانون مداری و قانون محوری.....
۷۳	اشتراک در قانون و قانون محوری.....
۷۴	۴. ویژگی نظارت مردمی.....
۷۴	الف) اشتراک در نظارت مردم.....
۷۶	ب) موارد افتراق.....
۷۶	۱. قلمرو نظارت.....
۷۶	۲. تکلیفی بودن نظارت.....

۳. محدوده‌ی نظارت..... ۷۶

۷۶

۴. ویژگی روح جمهوریت و حقوق اقلیت ها..... ۷۶

اشتراک در حقوق اقلیت ها..... ۷۶

۶. ویژگی تأمین عدالت اجتماعی..... ۷۷

اشتراک خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در تأمین عدالت اجتماعی..... ۷۷

۷. ویژگی ارزشهای اخلاقی..... ۷۷

اشتراک خلافت و مردم سالاری دینی در اخلاق و ارزش ها..... ۷۷

فصل پنجم: میزان کارآمدی خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی در
عصر امروز

نوشتار اول: کارآمدی نظام خلافت

..... اسلامی..... ۸۰

..... ۸۰.....

۱. کارآمدی خلافت اسلامی در نظریه توفیق..... ۸۰

۲. کارآمدی خلافت اسلامی در نظریه سیستم..... ۸۰

۳. کارآمدی خلافت اسلامی در نظریه تکلیف مداری..... ۸۲

نوشتار دوم: کارآمدی مردم سالاری دینی..... ۸۴

۱. کارآمدی مردم سالاری دینی در نظریه توفیق..... ۸۴

۲. کارآمدی مردم سالاری دینی در نظریه سیستم..... ۸۵

۳. کارآمدی مردم سالاری دینی در نظریه تکلیف..... ۸۶

جمع بندی و نتیجه گیری نهایی..... ۸۹

پیشنهادات..... ۹۱

فهرست منابع و مأخذ..... ۹۱

فصل اول: کلیات و مفاهیم

مقدمه

در این فصل به مباحث مهم، مانند: طرح مسئله و مفهوم شناسی که استخوان بندی اصلی پابان‌نامه را تشکیل می‌دهد پرداخته می‌شود، تا زمینه ساز و نقشه‌ی راه مباحث و فصول ما باشد.

نوشتار اول: کلیات

۱. بیان مسئله

نظام خلافت عبارت است از: جانشینی پیامبر درحراست از دین و سیاست دنیا می‌باشد.

نظام مردم سالاری دینی عبارت است از: الگویی از نظام سیاسی است که در آن «دین شالوده و محتوای حکومتی را تشکیل می‌دهد، که در آن مردم نقش اصلی را بازی کنند و درکنار دین، مردم از محورهای اصلی و تعیین کننده حکومت و خصوصاً حاکمان می‌باشند.

همواره سنجش الگوهای سیاسی یکی از بحث های نظری جالب دراندیشه سیاسی بوده، که می‌تواند تجربیات تاریخی مختلف را به بازخوانی گذارد. در این میان، مقایسه الگوی خلافت با مردم سالاری دینی می‌تواند درس آموز باشد.

تاریخ اسلام تجربه‌های مختلفی از سیاست ورزی نظری و عملی را پشت سر نهاده است و این تجربه از صدراسلام آغاز و تا به امروز ادامه یافته است. در این میان الگوی خلافت اسلامی طولانی ترین الگوی است که در تمدن اسلامی تجربه شده و مورد تأملات تاریخی، سیاسی و نظری متفاوتی قرار گرفته است، گرچه این الگوی تاریخی در سده‌ی اخیر در اثر استعمار کشورهای اسلامی و فروپاشی خلافت عثمانی از نقطه نظر عمل زوال یافته، اما باز اندیشی و تلاش‌های احیاء گرانه اندیشمندان اسلامی، نسبت به این الگوی دینی و سیاسی در باره آن، به رغم فتور تاریخی از لحاظ تئوری پا برجا بوده و به عنوان یک ساختار اسلامی مقدس هنوز در جوامع اسلامی جاری است.

اما در سال های اخیر، ساختار دیگری در قالب «مردم سالاری دینی» که ناظر به مدلی از حکومت که بر مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی تأکید داشته و در چارچوب مقررات الهی و در راستای مشارکت مردمی، خدمت محوری و تعالی انسان استوار می‌باشد. به عنوان یک سیستم سیاسی نوین در ادبیات سیاسی و فرهنگی جامعه اسلامی مطرح شده و به مثابه یک الگوی حکومت مستقل در مقابل الگوهای حکومتی بدیل، به ویژه مردم سالاری (دموکراسی) خود را عرضه نموده است.

پرسش این جاست که: مردم سالاری دینی در تجلی سازگاری با نظام سیاسی خلافت که خلیفه با نیابت از رسول الله (صلی الله علیه وسلم) در امور دین و دنیای مسلمانان می باشد، چه میزان هم نوعی را دارا است؟ ظرفیت نظام خلافت در وصول برنظریه مردم سالاری دینی چگونه است؟ آیا میشود، مردم سالاری دینی را با خلافت وفق داد یا خیر؟ وجه اشتراک و افتراق میان خلافت و مردم سالاری دینی در چیست؟ لذا؛ مادر این پایان نامه که با رویکرد فقه سیاسی و با روش تحلیلی و توصیفی نبشته شده، در نظر داریم که ظرفیت نظام خلافت را در وصول برنظریه مردم سالاری دینی بررسی نمایم، اصول و مؤلفه های خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی را سنجدیده، میزان اشتراکات و افتراقات آن را با در نظر داشت مذاهب پنجگانه و در آخر هم میزان کارآمدی خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی را در عصر حاضر تبیین سازیم.

۲. سئوال اصلی

رابطه نظام خلافت و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی چیست؟

۳. سوال های فرعی

۱. مبانی مشروعیت و ادله نظام خلافت و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی چیست؟

۲. ارکان و ویژگی های نظام خلافت و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی چیست؟

۳. میزان اشتراکات و افتراقات نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی چیست؟

۴. میزان کارآمدی نظام خلافت و مردم سالاری دینی در جهان معاصر چگونه است؟

۴. فرضیه های تحقیق

۱. مبانی مشروعیت نظام خلافت بیعت، استخلاف، غلبه و استیلا شامل می گردد و ادله که دال بر وجوب آن کند، قرآن کریم، سنت فعلی رسول الله (صلی الله علیه وسلم)، اجماع اصحاب رسول الله (صلی الله علیه وسلم) و عقل می باشد، و مبانی مشروعیت، مردم سالاری دینی الهی و مردمی است. دلایل آن هم عبارت اند از: قرآن کریم، روایات و عقل.

۲. ارکان و مؤلفه های خلافت اسلامی عبارت اند از: ۱. رعیت ۲. سرزمین ۳. حاکمیت ۴. و حکومت است و ویژگی های نظام خلافت هم شامل: ۱. حکومت انتخابی ۲. حکومت شورائی ۳. حکومت اقلیت ها و روح جمهوریت ۴. حکومت جهانی ۶. حکومت حمایت از محرومان ۷. حکومت اخلاق و ارزش ها، نظام مردم سالاری دینی بر سه نکته استوار است ۱. آموزه های دین مبین اسلام ۲. اراده عمومی مردم مسلمان و متدین ۳. رهبری دینی و ویژگی های آن هم عبارت اند از: ۱. خدامحوری ۲. مشارکت مستقیم مردم ۳. قانون محوری و قانون مداری است؛ ۴. اصل شایسته سالاری ۶. آزادی در انتخاب زعیم سیاسی ۸. نظارت ۹. تأمین عدالت اجتماعی و رعایت کرامت انسانی و... میباشد.

۳. امروزه که جهان بسوی دوقطبی شدن (اسلام و کفر) در حرکت است، و اندیشمندان سیاسی مسلمان در پی الگوی مناسبی هستند، که مورد تائید همه نحله های فکری و فرقه های مذاهب اسلامی باشد، از

آن‌جای که خلافت اسلامی با وجود تمام فضیلت‌های خود، مخصوص اهل سنت بوده و در زمان فعلی تحقق آن در عالم عمل غیر ممکن به نظر می‌رسد، لذا؛ مردم سالاری دینی که برآورده‌ی از دموکراسی معاصر، خلافت و ولایت فقیه است، می‌تواند، الگوی به تمام کشور های اسلامی و بستری به وحدت و همبستگی میان امت اسلامی گردد.

۴. اشتراکات و افتراقات نظام خلافت و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی بدین گونه است:

الف: اشتراکات

۱. هدف: تکامل شؤون دینی و دنیوی و اجرای احکام اسلامی براساس وحدت.

۲. مبنا: وجود عدالت به عنوان سازکار اصلی مهار درونی حاکم.

۳. انتهای: بکرانه رسیدن حاکمیت رؤسا با مرگ و عزل.

ب: افتراقات

۱. در نظام خلافت، خلیفه مشروعیت خود را از بیعت حل عقد، استخلاف، و غلبه بدست می‌آورد، درحالی‌که در مردم سالاری دینی (ولایت فقیه) مشروعیت براساس نظریه ولایت مطلقه فقیه بوده و انتخاب مردم در طول انتصاب او قرار دارد.

۲. در مردم سالاری دینی (ولایت فقیه) دامنه‌ی ولایت، همان گستره‌ی اختیارات رسول اکرم و ائمه است. درحالی‌که در خلافت راشدین دامنه خلافت، شریعت اسلامی و مصححت عامه امت است.

۳. نظاره بیرون در نظریه خلافت، از ناحیه اهل حل عقد و امت بوده، در نظریه ولایت مطلقه فقیه، از ناحیه مجلس خبره گان صورت می‌پذیرد.

۴. در نظریه خلافت راشدین، تمامی سرزمین های اسلامی قلمرو نظام خلافت بشمار می‌آید، درحالی‌که در نظریه ولایت فقیه، جغرافیا محدود نیز می‌تواند باشد.

۵. روش تحقیق

روش این پژوهش توصیفی، تحلیلی و مقایسه‌ای است، توصیفی بدین معنی که به توصیف نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی به لحاظ مبانی، ساختار، اصول و مؤلفه های نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی می‌باشد، چه میزان سازگاری را باهم دارد و مردم سالاری دینی عرض و یا در طول خلافت اسلامی جا می‌گیرد.

روش مقایسه‌ای نیز در این نوشتار جهت تحلیل مورد استفاده قرار گرفته است، پژوهش مقایسه‌ای نشان دهنده، اشتراکات و افتراقات نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی می‌باشد، بدین معنا که ما نمی‌توانیم مانند، علوم تجربی به کارهای دقیق تجربی بپردازیم، لذا؛ می‌بایست از روش های دیگر چون روش مقایسه‌ای بهره ببریم، بنابراین، پس از بهره گیری از توصیف نظام خلافت اسلامی و مردم

سالاری دینی به تحلیل اینکه بادر نظر داشت شرایط و مقتضای فعلی عصر مدرنیته، کارآمدی کدام یکی از دو نظام خلافت و مردم سالاری دینی مناسبتر است، پرداختیم.

۶. روش‌گرد آوری

این پژوهش بر مبنای روش گردآوری کتابخانه‌ای بوده، که ابتداء از کتب معتبر لغات و معجمات، در مفهوم شناسی استفاده شده و سپس در بخش‌های دیگر، نظریات فقهاء را از کتب معتبر با ذکر ادله آن‌ها بیان نموده و سپس به ذکر موارد خلاف و وفاق آن‌ها می‌پردازد.

۷. قلمرو تحقیق

این پژوهش از لحاظ قلمرو تحقیق موضوعی، مقید به مبانی ادله، ارکان و مؤلفه های نظام خلافت و مردم سالاری دینی، میزان اشتراکات و افتراقات و همچنان نسبت کارآیی آنها بادر نظر داشت جوامع امروزه بوده، اما از لحاظ زمانی و مکانی مقید به جامعه خاصی نیست بلکه در همه‌ی جوامع کاربرد دارد. مکان پژوهش در جامعه المصطفی العالمیه، با نه ماه، فرصت تدوین به نگارش خواهد آمد.

۸. ضرورت انجام تحقیق

ضرورت علمی: بررسی رابطه نظام خلافت اسلامی با مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی امر مهمی است که می‌تواند: باعث بوجود آمدن سیستم بدیع سیاسی در جوامع اسلامی و بینش سیاسی دقیق از صحت و سقم آرای ملت در تشکیل نظام اسلامی و همچنان الگوییست در تقریب مذاهب فقهی.

ضرورت کاربردی: بررسی و مقایسه نظام خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی از منظر فقه اسلامی، تاکنون صورت نگرفته و با گسترش آرمان تشکیل حکومت اسلامی واحد، در بلاد اسلامی و طرح ایده‌های دوقطبی شدن جهان (اسلام و کفر) بعد از کنفرانس «کوالالامپور مالزی»، ضرورت به این می‌رود، که رابطه این دو الگوی سیاسی بررسی گردد، تا در آینده نزدیک به عنوان نظام سیاسی واحد در مجامع اسلامی تبلور نماید.

۹. اهداف تحقیق

۱. تبیین و تحلیل مفهوم و مؤلفه های نظام خلافت و مردم سالاری دینی.
۲. ارائه شاخصه ها و ویژگی‌های نظام خلافت و مردم سالاری دینی.
۳. تبیین وجوه اشتراک و افتراق نظام خلافت و مردم سالاری دینی.
۴. تبیین میزان تأثیر گذاری و کارآمدی نظام خلافت و مردم سالاری دینی در دنیای معاصر.

۱۰. پیشینه تحقیق

در خصوص ادبیات موضوع پایان‌نامه باید گفت: موردی که بطور کامل و بصورت مقایسه‌وی نبشته شده باشد، یافت نشد. مواردی که بوده به صورت تک بعدی و غیر تطبیقی بحث شده. از جمله‌ی این موارد که اشتراک نسبی با پایان‌نامه دارد شامل: کتاب‌های، الاحکام السلطانیة‌ی ماوردی، خلافت و ملوکیت الامام

ابوالاعلی المودودی، نظریه دوله فی الاسلام و آدابها، سمیر عالیه، نظریه خلافت و امامه، صلاح الدین محمد نوار، امامت و رهبری مرتضی مطهری، مصباح الهدایه والی الخلفه الامامه، امام خمینی^(ع) است، که بخش عمده این نوشته ها شرایط و ویژگی های خلیفه وطروق رسیدن به خلافت و شاخصه های آن وتفکیک خلافت وملوکیت را تبیین ساخته است. آثار پژوهشی که در قالب پایان نامه مرتبط با موضوع «بررسی تطبیقی دو الگوی تئوکراسی و خلافت اسلامی محمد علی فتح اللهی، چیستی امامت و خلافت از منظر قران ونهج البلاغه زهرا رضا زاده می باشد، که همه به صورت تک بعدی بحث شده است، کتاب های که در خصوص مردم سالاری دینی، نوشته شده می تواند، شامل کتاب های: مردم سالاری دینی - تدوین مسعود پورفرد، نظارت عمومی ومردم سالاری دینی - محمد جواد نوروزی و مردم سالاری دینی کاظم قاضی زاده، را یاد آور شد، که توجه زیادی روی ولایت فقیه ودموکراسی ومردم سالاری دینی داشته است. وهمچنان پایان نامه ومقالاتی هم نوشته شده مانند: مردم سالاری دینی فاطمه منفرد و همچنان میزان سازگاری مردم سالاری دینی با ولایت فقیه را در خصوص این موضوع می توان یاد آور شد، که این ها نیز جامعیت نداشته وانطباق نسبی با موضوع دارند، اما چیزی که مهم است پرداختن روی موضوع میزان سازگاری وناسازگاری خلافت با مردم سالاری دینی است، که بعداز انقلاب ۱۳۵۷ در کشور ایران توسط امام خمینی^(ع) در جوامع اهل سنت توسط الامام ابوالاعلی المودودی^(ع) مجتهد اهل سنت عرض اندام نمود. همچنان بحث روی میزان کارورزی وکارایی الگوی های مذکور در جامعه امروزه می باشد، که کدام یکی از گزینه های مذکور با در نظر داشت خواسته های جوامع امروزی کارایی دارد.

۱۱. جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق

باتوجه به عصر مدرنیته و انقلاب و جنبش های جدید که دنبال حکومت مطلوب هستند، نگارش یک پژوهش با موضوع حاضر به خوبی احساس می شود؛ زیرا یافتن پاسخ چالش های جدید نیازمند ارائه الگوی تازه ای است که تا بتوان در پرتو آن پاسخ مطلوب برای متقاضی و الگوی درست در جامعه اسلامی داد، نوآوری این پژوهش را به اختصار می توان چنین برشمرد:

۱. پیشنهاد الگوی نظام سیاسی مطلوب در جوامع اسلامی؛
۲. تطبیقی بودن آن بین مذاهب فقهی؛
۳. بیان دیدگاه اندیشمندان معاصر در خصوص نظام خلافت ومردم سالاری دینی؛
۴. مستدل بودن این پژوهش؛

۱۲. سازمان دهی تحقیق

این پژوهش با توجه به رویکرد آن در پنج فصل سازمان یافته است که فصل اول مربوط به کلیات، تبیین کاربرد های نصی، تاریخی واژه های خلافت و مردم سالاری دینی و توضیح مفاهیم است.

فصل دوم مبانی مشروعیت خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی را بررسی می‌کند، فصل سوم در دو نوشتار ارکان خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی و ویژگی‌های آن را مورد مذاقه قرار داده است. فصل چهارم هم‌چنان به تبیین اشتراکات و افتراقات خلافت اسلامی و مردم سالاری دینی پرداخته است. فصل پایانی هم در دو مبحث نخست کارآمدی خلافت اسلامی را در عصر معاصر با توجه به تجربه تاریخی آن، دوم کارآمدی مردم سالاری دینی با توجه به تجربه آن در نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران مورد کنکاش قرار گرفته و سرانجام به مباحث مانند: نتیجه گیری، پیشنهادات، و مشکلات تحقیق پرداخته می‌شود.

نوشتار دوم: واژه شناسی

در این نوشتار تلاش بر این است تا مفاهیم اساسی و کلیدی مندرج در پژوهش حاضر را مورد تعریف، واکاوی و تفحص قرار داده و برای اثبات معانی آن، از کتب معتبره لغات و معاجم با استشهاد از اقوال عرب، بیانگر می‌شویم، واژه گان کلیدی این پژوهش عبارت‌اند از: نظام، خلافت، مردم سالاری دینی، ولایت فقیه، تئوکراسیو کارآمدی می‌باشد، می‌پردازیم.

۱. نظام الف) در لغت

نظام جمع نظم و نظم در لغت: به معنای آراستگی، آرستن و هرچیزی که امری بدان قایم باشد.^۱ برخی دیگر واژه نظام را به نظم و ترتیب دادن، به رشته کشیدن مروارید و گاه هم به معنای خود رشته، مروارید گفته.^۲ لذا؛ نظام به معنی: تألیف و ترکیب چیزی یا ضمیمه کردن چیزی به چیزی دیگر معنا شده است.

ب) در اصطلاح

در اصطلاح نظام: عبارت‌اند از: جمع آوری ساز و کار، نهادها و ترتیبات است. یعنی ابزارهای که گروه‌ها و نهادها برای دستیابی به اهداف مرجع دینی، فلسفی یا سیاسی ایجاد می‌کند، و معتقد است آن را در عمل و برنامه های کاربردی در جامعه و زندگی قرار دهد.^۳

۲. خلافت

۱. صاحب بن عباد، کافی الكفاة، المحيط في اللغة، بيروت: عالم الكتاب، ۱۴۱۴ ق، چاپ اول، ج ۱۰، ص ۳۵. علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷ ش، دوم ج ۱۴، ص ۲۲۵۶.

۲. حسن، عمید، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیر کبیر، ۱۳۷۴ ش، ششم، ص ۸۷۱.

۳. محمد، عماره، فی النظام السياسي الاسلامی، قاهره: مكتبة الإمام البخاری، ۲۰۰۹ م، ص ۱۱.